

Роль клініко-анамнестичних даних у розвитку аденоміозу на сучасному етапі

П. М. Прудніков

Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, м. Київ

Мета дослідження: вивчення ролі клініко-анамнестичних даних у розвитку та перебігу аденоміозу на сучасному етапі. **Матеріали та методи.** Було проведено обстеження 110 пацієнок. В основну групу увійшли 60 пацієнок, хворих на аденоміоз різного ступеня активності та поширеності. Залежно від ступеня вираженості основних клінічних проявів, характерних для аденоміозу, всі обстежені пацієнтки з аденоміозом (n=60) умовно були розподілені на дві клінічні підгрупи: 1.1 – 38 пацієнок з клінічно активним аденоміозом; 1.2 – 22 пацієнтки з клінічно неактивним аденоміозом. У контрольну групу увійшли 50 пацієнок репродуктивного та пременопаузального віку без аденоміозу.

Результати. У результаті аналізу попередніх діагнозів на догоспітальному етапі у хворих на аденоміоз була виявлена значна різномірність встановлених діагнозів. Так, з 60 хворих у 30 (50%) жінок цей діагноз був встановлений правильно, в 11 (18,3%) жінок аденоміоз помилково був прийнятий за міому матки, у 7 (11,7%) – за гіперплазію та поліпі ендометрія, у 4 (6,7%) – за дисфункціональні маткові кровотечі, у 2 (3,3%) – за цистаденому яєчника. Шість (9%) жінок тривалий час проходили обстеження та лікування у невропатолога, гастроентеролога, терапевта з підозрою на грижу диска, остеохондроз, коліт, спайковий процес тощо. **Заключення.** На підставі клініко-анамнестичних даних та результатів гінекологічного обстеження аденоміоз було запідозрено у 48 хворих, з них підтверджено – у 28. Частка хибнопозитивних результатів становила 41%. Проте з 60 пацієнок з підтвердженим аденоміозом у клінічний діагноз дана патологія була винесена у 31. Отже, частка хибно-негативних результатів становила 48%. Чутливість методу – 51,7%, специфічність – 59%. Отримані результати необхідно враховувати під час проведення ранньої діагностики та прогнозування аденоміозу.

Ключові слова: аденоміоз, клініка, анамнез, діагностика.

Останнім часом генітальний внутрішній ендометріоз тіла матки (аденоміоз) прийнято розглядати як особливе захворювання, що істотно відрізняється від зовнішнього ендометріозу за патогенезом, епідеміологією та клінічною картиною [1, 2].

Питома частка аденоміозу в структурі генітального ендометріозу сягає 70–90%. На підставі клінічних проявів діагноз «Аденоміоз» може бути встановлений принаймні в 50% спостережень, у 75% випадків діагноз не встановлюється, у 35% – спостерігається гіпердіагностика [3, 4]. Це пов'язано з тим, що етіологія та патогенетичні механізми, що відповідають за розвиток аденоміозу, досі недостатньо детально вивчені, а після видалення матки для коректної діагностики необхідна наявність гістопатологічного висновку.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених різним аспектам аденоміозу, досі нез'ясована роль клініко-анамнестичних даних у розвитку та перебігу аденоміозу.

Мета дослідження: вивчення ролі клініко-анамнестичних даних у розвитку та перебігу аденоміозу на сучасному етапі.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення поставленої мети дослідження було проведено обстеження 110 пацієнок. В основну групу увійшли 60 пацієнок, хворих на аденоміоз різного ступеня активності та поширеності. У контрольну групу увійшли 50 пацієнок репродуктивного та пременопаузального віку без аденоміозу.

Залежно від ступеня вираженості основних клінічних проявів, характерних для аденоміозу, всіх обстежених пацієнок з аденоміозом (n=60) умовно було розподілено на дві клінічні підгрупи: 1.1 – 38 пацієнок з клінічно активним аденоміозом, 1.2 – 22 пацієнтки з клінічно неактивним аденоміозом.

Для визначення форм клінічної активності проводили оцінювання найбільш поширених клінічних проявів аденоміозу: вираженості больового синдрому та гіперполіменореї.

До підгрупи 1.1, в яку були включені хворі з клінічно активним проявом захворювання, зараховували пацієнок з помірно вираженим та сильним болем, а також пацієнок з гіперполіменореєю у поєднанні з анемією середнього та тяжкого ступеня. До підгрупи 1.2, в яку були включені пацієнтки з клінічно неактивним перебігом аденоміозу, зараховували хворих зі слабким болем, відсутністю анемії або гіперполіменореї у поєднанні з анемією легкого ступеня.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У даних спостереженнях вік пацієнок з аденоміозом варіював у широких межах – 26–50 років (у середньому – $39,5 \pm 5,7$ року). У підгрупі пацієнок з клінічно активним аденоміозом середній вік становив $40,8 \pm 5,2$ року, у підгрупі пацієнок з клінічно неактивним аденоміозом – $38,2 \pm 4,7$ року без достовірних відмінностей між групами. Це підтверджує дані про те, що останніми роками аденоміоз частіше діагностують у жінок більш молодшого віку [5–7].

На думку низки авторів, вік настання менархе не є визначальним при аденоміозі [3, 5]. У даному дослідженні вік настання менархе становив $11,7 \pm 1,4$ року (достовірного взаємозв'язку між віком настання менархе та активністю перебігу аденоміозу виявлено не було), що істотно не відрізняється від популяційних даних ($12,2 \pm 1,54$ року). Далеко не всі дослідники погоджуються із такою точкою зору, вважаючи більш пізнє настання менархе фактором ризику розвитку аденоміозу. У той самий час, за іншими даними [1, 2], настання раннього менархе зі скороченим циклом, тривалими й рясними менструаціями і, отже, більшою експозицією порожнини матки та малого таза ретроградною менструальною кров'ю є фактором ризику виникнення ендометріозу будь-якої локалізації.

У даному дослідженні порушення менструального циклу спостерігалось у 92,5% хворих. Так, дисменорея (100%), гіперполіменорея (73,7%) та перименструальні кров'яністі виділення (93,4%) достовірно частіше фіксували у групі хворих з клінічно активним аденоміозом ($p < 0,05$). Гіперменорея практично з однаковою частотою спостерігалась в обох групах (26,3% та 22,7% відповідно). Ці дані свідчать про неповноцінність механізмів регуляції менструального циклу, перш за все системи гіпоталамус–гіпофіз–яєчники.

Наша думка збігається з даними низки авторів про те, що обсяг і тривалість менструації може бути фактором імплантації ендометріюклітин, проте такі фактори, як спадкова схильність та порушення загального й локального імунітету, мають пріоритетне значення у розвитку аденоміозу [3, 7]. Слід зазначити високий ступінь обтяженості репродуктивного анамнезу у хворих на аденоміоз, особливо в групі з клінічно активним аденоміозом ($p < 0,05$). Більшість пацієнок з аденоміозом мали в анамнезі від 2 до 8 штучних абортів (55%), ускладнених процесами запалення (23,3%), а також лікувально-діагностичні вишкрібання (59,2%).

В обстежених хворих відзначено високу частоту виникнення хронічних сальпінгофоритів та ендометритів в анамнезі – 51,6%; у популяції в середньому частота цих захворювань становить 37,2%. Виявлені дані підтверджують думку, згідно з якою внутрішньоматковий втручання є факторами ризику розвитку аденоміозу. Низка авторів вважає, що сприятливі умови для інвазії та зростання ендометріальних клітин в міометрії спричинюють нейродистрофічні зміни у зоні гістобіологічного бар'єра, що виникають внаслідок гемолітичних та десмопластичних процесів у слизовій оболонці, сполучній та м'язовій тканинах й нерідко – внаслідок запалення [1, 3, 7].

Частота виникнення безплідності у хворих на ендометріоз коливається від 25% до 60%.

Серед факторів виникнення безплідності ендометріоз посідає друге місце після запальних захворювань органів малого таза [2, 5]. За нашими даними, безплідність була виявлена у 47,5% хворих з аденоміозом. Причому достовірно частіше вона виникала при клінічно активному аденоміозі ($p < 0,05$): у 23,3% – первинна, а у 24,2% – вторинна безплідність і, як правило, після значної кількості абортів.

Під час вивчення сімейного анамнезу встановлено, що 45% пацієнок мали обтяжену спадковість щодо захворювань статевих органів, фіброзно-кістозної мастопатії (30,8%), пухлин екстрагенітальної локалізації (18,3%), ендокринопатій – захворювання щитоподібної залози, цукровий діабет, ожиріння (28,3%).

Вивчення преморбідного фону з концентрацією особливої уваги на захворюваність у дитинстві, перенесені в минулому та наявні в даний час захворювання виявило, що індекс здоров'я обстежених хворих на аденоміоз був достовірно низьким.

Під час вивчення даних анамнезу було встановлено, що хворі на аденоміоз перенесли низку інфекційних захворювань у дитинстві – 74,2% проти 28,0% випадків у контрольній групі ($p < 0,05$). Кількість хворих на аденоміоз, які перенесли дитячі інфекційні захворювання, становила 55,8%, часті гострі респіраторні захворювання – 60,0%.

Велике значення у генезі аденоміозу мають і хронічні соматичні захворювання. Як свідчить аналіз клініко-анамнестичних даних, у пацієнок з аденоміозом відзначено високу частоту виникнення хронічних захворювань. Так, обмінно-ендокринні порушення у хворих на аденоміоз виявляли найчастіше – у 23,3% випадків, на другому місці були захворювання травного тракту – 20%, далі – хронічні хвороби органів дихання (17,5%), серцево-судинні захворювання (12,5%), патологія сечовидільної системи (9,2%). Алергійні реакції до лікарських препаратів та різних побутових факторів мали 22,5% пацієнок, що може побічно свідчити про порушення імунного гомеостазу.

У частини хворих фіксували декілька з наведених вище захворювань. Залежно від ступеня активності перебігу аденоміозу кількість пацієнок з виявленою екстрагенітальною патологією зростала, складаючи 34,1% випадків при клінічно неактивному аденоміозі та 51,3% – при клінічно активному аденоміозі.

Аналіз власних результатів клінічного перебігу аденоміозу у пацієнок не підтвердив достовірних відмінностей за віком, часом настання менархе, кількістю пологів та спадковістю залежно від ступеня активності перебігу аденоміозу ($p > 0,05$).

Достовірною відмінністю у двох групах хворих з клінічно активним та неактивним аденоміозом був обтяжений гінекологічний та соматичний анамнез, що проявлялося більш низьким індексом здоров'я у хворих з клінічно активним аденоміозом.

Отже, процеси запалення статевих органів та оперативні втручання на матці мають велике значення в патогенезі аденоміозу. Підтвердженням цьому є дослідження, які доводять, що вагітність часто справляє інгібуючу дію на ендометріюклітинні вогнища, а аборти та пологи з ускладненнями погіршують перебіг аденоміозу [3, 7].

Крім того, високий інфекційний індекс та супутні екстрагенітальні захворювання також є характерними рисами аденоміозу. Можливо, дані захворювання безпосередньо не впливають на розвиток аденоміозу, але зниження стійкості організму до факторів зовнішнього середовища є фоном до формування стійких метаболічних порушень та ослаблення імунної системи. Ці зміни не мають специфічного характеру, оскільки, за даними низки авторів, аналогічні особливості захворюваності та наявність інфекційного індексу виявляють й у хворих на міому матки, гіперплазію ендометрія тощо [1, 2].

Запропонована сучасна концепція патогенезу гормонозалежних захворювань репродуктивної системи жінок висвітлює подібні процеси як місцеві і загальні морфофункціональні та ендокринні порушення із появою «порочного кола» у системі гіпоталамус–гіпофіз–яєчники на фоні імунodefіциту [5, 6].

Аналіз тривалості захворювання на аденоміоз залежно від моменту початкових клінічних проявів до першої госпіталізації дозволив виявити, що при клінічно активному аденоміозі тривалість даного періоду більше ніж у 50% хворих становила 1–3 роки, а при клінічно неактивному аденоміозі – 4–8 років, тобто для клінічно активного аденоміозу характерна менша тривалість захворювання з моменту перших симптомів до госпіталізації та відповідно швидке прогресування цього процесу.

Наші результати, засновані на зіставленні клінічної картини аденоміозу з даними патоморфологічного дослідження, узгоджуються з даними інших авторів та підтверджують, що патогномонічні прояви аденоміозу характерні для II–IV-ї стадії дифузної форми, а також для вузлової форми. Для дифузної аденоміозу I-ї стадії не характерна наявність типових клінічних проявів (дисменорея, гіперполіменорея тощо), проте він може поєднуватися з безплідністю I або II стадії і, можливо, бути його причиною [3, 4, 7].

За даними низки авторів, клінічний діагноз «Аденоміоз» збігається з гістологічним тільки у 25–65% випадків; має місце як гіпер-, так і гіподіагностика аденоміозу, що визначає помилкову тактику ведення та прогноз [1, 2].

У результаті аналізу попередніх діагнозів на догоспітальному етапі у хворих на аденоміоз була виявлена значна різноманітність встановлених діагнозів. Так, з 60 хворих у 30 (50%) жінок цей діагноз був встановлений правильно, в 11 (18,3%) жінок аденоміоз помилково був прийнятий за міому матки, у 7 (11,7%) – за гіперплазію та поліпи ендометрія, у 4 (6,7%) – за дисфункціональні маткові кровотечі, у 2 (3,3%) – за цистаденому яєчника. Шість (9%) жінок тривалий час проходили обстеження та лікування у невропатолога, гастроентеролога, терапевта з підозрою на грижу диска, остеохондроз, коліт, спайковий процес тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, на підставі клініко-анамнестичних даних та результатів гінекологічного обстеження аденоміоз було запідозрено у 48 хворих, з них підтверджено – у 28 пацієнок. Частка хибно-позитивних результатів становила 41%. Проте з 60 пацієнок з підтвердженим аденоміозом у клінічний діагноз дана патологія була винесена у 31. Отже, частка хибнонегативних результатів становила 48%. Чутливість методу – 51,7%, специфічність – 59%. Отримані результати необхідно враховувати під час ранньої діагностики та прогнозування аденоміозу.

Роль клинико-anamnestических данных в развитии аденомиоза на современном этапе**П.М. Прудников**

Цель исследования: изучение роли клинико-anamnestических данных в развитии и течении аденомиоза на современном этапе.

Материалы и методы. Было проведено обследование 110 пациенток. В основную группу вошли 60 пациенток с аденомиозом разной степени активности и распространенности. В зависимости от степени выраженности основных клинических проявлений, характерных для аденомиоза, все обследованные пациентки с аденомиозом (n=60) условно были разделены на две клинические подгруппы: 1.1 – 38 пациенток с клинически активным аденомиозом; 1.2 – 22 пациентки с клинически неактивным аденомиозом. В контрольную группу вошли 50 пациенток репродуктивного и перименопаузального возраста без аденомиоза.

Результаты. В результате анализа предварительных диагнозов на догоспитальном этапе у больных аденомиозом была выявлена значительная разнородность установленных диагнозов. Так, из 60 больных у 30 (50,0%) женщин этот диагноз был установлен правильно, у 11 (18,3%) – аденомиоз ошибочно был принят за миому матки, у 7 (11,7%) – за гиперплазию и полипы эндометрия, у 4 (6,7%) – за дисфункциональные маточные кровотечения, у 2 (3,3%) – за цистаденому яичника. Шесть (10,0%) женщин длительное время проходили обследование и лечение у невропатолога, гастроэнтеролога, терапевта с подозрением на грыжу диска, остеохондроз, колит, спаечный процесс и прочее.

Заключение. На основании клинико-anamnestических данных и результатов гинекологического обследования аденомиоз был заподозрен у 48 больных, из них подтвержден – у 28. Доля ложноположительных результатов составила 41%. В то же время из 60 пациенток с подтвержденным аденомиозом в клинический диагноз данная патология была вынесена у 31. Таким образом, доля ложноотрицательных результатов составила 48%. Чувствительность метода – 51,7%, специфичность – 59%. Полученные результаты необходимо учитывать при проведении ранней диагностики и прогнозировании аденомиоза.

Ключевые слова: аденомиоз, клиника, анамнез, диагностика.

Role of clinical-anamnesic data in adenomyosis development at the present stage**P.M. Prudnikov**

The objective: to study a role of clinical-anamnesic data in development and an adenomyosis current at the present stage.

Patients and methods. Examination of 110 patients, from which 60 – patients with an adenomyosis of different degree of activity and prevalence – the main group was conducted. Depending on degree of expression of the main clinical implications, characteristic for the adenomyosis, all studied patients with an adenomyosis (n=60) conditionally were divided into 2 clinical subgroups: 1.1 – the subgroup was made by 38 patients with clinically "active" adenomyosis; 1.2 a subgroup – 22 patients with clinically "inactive" adenomyosis. The control group was made by 50 patients of genesial and premenopausa age without adenomyosis

Results. As a result of the analysis of preliminary diagnoses at pre-hospital stage at patients with an adenomyosis their appreciable heterogeneity was taped. So, from 60 patients at 50% this diagnosis was made correctly, at 18,7% the adenomyosis was mistakenly taken for a hysteromyoma, at 11,7% – for hyperplasia and polyps an endometrium, at 6,7% – for dysfunctional uterine bleedings; at 3,3% – for cystoadenoma an ovary. 10,0% of patients a long time were surveyed and treated at the neuropathologist, the gastroenterologist, the therapist with suspicion on disk hernia, osteochondrosis, colitis, adherent process and so forth

Conclusin. On the basis of clinical-anamnesic yielded and results of gynecologic inspection the adenomyosis was suspected at 48 patients, from them is confirmed – in 28 cases. The share of false positive results made 41%. At the same time from 60 patients with the confirmed adenomyosis, in the clinical diagnosis this pathology was taken out at 31. Thus, the share of false-negative results made 48%. Sensitivity of a method – 51.7%, specificity – 59%. The received results need to be considered at early diagnostics and adenomyosis forecasting.

Key words: adenomyosis, clinic, anamnesis, diagnostics.

Сведения об авторе

Прудников Павел Михайлович – Кафедра акушерства, гинекологии и перинатологии Национальной медицинской академии последипломного образования имени П.Л. Шупика, 01011, г. Киев, ул. Арсенальная, 5. E-mail: pror-first@nmapo.edu.ua

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамьян Л.В. Эндометриозы: Руководство для врачей / Л.В. Адамьян, В.И. Кулаков – М.: Медицина, 2008. – 317 с.
2. Айламазян Э.К. Генитальный эндометриоз: новые подходы к терапии: Руководство для врачей / Э.К. Айламазян, С.А. Сельков, М.И. Ярмолинская. – СПб., 2013. – 25 с.

3. Актуальные вопросы гинекологии / Под ред. Е. В. Коханевич. – К.: ООО «Книга-плюс», 2008. – 161 с.
4. Баскаков В.П. Эндометриозная болезнь / В.П. Баскаков, Ю.В. Цвелев, Е.Ф. Кира. – Санкт-Петербург: ООО «Издательство Н-Л», 2012. – 452 с.
5. Беженарь В.Ф., Повзун С.А., Фридман Д.Б. Анализ эффективности спо-

собов получения биоптатов для гистологической верификации аденомиоза // Журнал акушерства и женских болезней. – 2012. – Т. LIV. – Вып. 4. – С. 37–39.
6. Сорокина А.В., Тотчиев Г.Ф., Токтар Л.Р. Современные подходы к генетической диагностике аденомиоза // Вестник РУДН, Серия «Медицина»,

Акушерство и гинекология. – 2010. – № 5. – С. 181–191.
7. Радзинский В.Е., Сорокина А.В., Жилина Н.В. Иммунологические и генетические детерминанты аденомиоза с позиции доказательной медицины // Вестник РУДН, Серия «Медицина», Акушерство и гинекология. – 2010. – № 6. – С. 138–145.

Статья поступила в редакцию 22.05.17